

सम्माननीय राष्ट्रपतिज्यू समक्ष आयोगको वार्षिक प्रतिवेदन २०७७-२०७८ पेश गर्दै आयोगका माननीय अध्यक्ष तप बहादुर मगरज्यूले दिनुभएको मन्तव्य

सम्माननीय राष्ट्रपतिज्यू,

राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोगको वार्षिक प्रतिवेदन (आर्थिक वर्ष २०७७-२०७८) पेश गर्न समय उपलब्ध भएकोमा सम्माननीय राष्ट्रपतिज्यूप्रति म आयोगको तर्फबाट हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछु ।

सम्माननीयज्यू,

राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग, मानव अधिकार सम्बन्धी राष्ट्रिय संस्थाको हैसियतमा स्थापनाकालदेखि नै मानव अधिकारको सम्मान, संरक्षण, सम्बर्धन र संस्कृति विकासको लागि क्रियाशील रहिआएको छ । संविधान, ऐन र रणनीतिक योजनाको परिधिभित्र रही आयोगले आफ्ना गतिविधिहरू सम्पादन गर्दै आएको छ । संवैधानिक अड्गको रूपमा रहेको यस आयोगको काम, कर्तव्य र अधिकारको सम्बन्धमा संविधानको धारा २४९ (१), (२), (३) र राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग ऐन, २०६८ मा व्यवस्था गरिएको छ ।

राज्य मानव अधिकारको संरक्षक र अविभावक समेत भएकोले मानव अधिकारको सम्मान, संरक्षण र परिपूर्ति सम्बन्धी पहिलो दायित्व राज्यमाथि नै रहेको हुन्छ । ती दायित्वहरू राज्यले पूरा गरे-नगरेको बारेमा निगरानी गरी जिम्मेवारी बहन नगरेको अवस्थामा राज्यलाई उत्तरदायी बनाउने जिम्मेवारी आयोगलाई रहेको छ । यसै अनुरूप मानव अधिकार अवस्थाको अनुगमन, अनुसन्धान, मानवअधिकार शिक्षाको प्रवर्धन, वकालत र कानूनहरूको पुनरावलोकन लगायतका माध्यमबाट यी कार्यहरू सम्पन्न हुँदै आएका छन् । आयोगले सम्पादन गरेका कार्यक्रमहरूको निष्कर्षको आधारमा आवश्यकता अनुसार सरकार तथा सरोकारवालाहरूलाई कार्यान्वयनको लागि सिफारिस गर्दै आएको छ । साथै मानव अधिकारको सवालमा सरकारसँग साभेदारी र खबरदारी समेत गर्दै आएको छ ।

संविधानको धारा २९४ (१) मा संवैधानिक निकायले आफूले गरेको काम कारवाहीको वार्षिक प्रतिवेदन राष्ट्रपति समक्ष पेश गर्नुपर्ने व्यवस्था छ । प्रतिवेदनमा विशेषतः आयोगमा वर्षभरि परेका उजुरी, उजुरीउपर छानविन, अनुसन्धान विवरण, सरकारलाई गरेका सिफारिस सम्बन्धमा उल्लेख छ । यसको साथै मानव अधिकार संरक्षण र सम्बर्धनका लागि भविष्यमा गर्नुपर्ने सुधार सम्बन्धी विवरणहरू प्रतिवेदनमा समावेश हुँदै आएका छन् ।

विगतमाभै आयोगले यस वर्ष पनि मानव अधिकारको संरक्षण र सम्बर्धनको लागि उजुरी ग्रहण, अनुगमन र अनुसन्धान गर्दै आएको छ । यसको साथै तालिम, गोष्ठी, अन्तरक्रिया, छलफलजस्ता सम्बर्धन सम्बन्धी कार्यक्रम भएका छन् । मानव अधिकार सम्बन्धी कानूनहरूको पुनरावलोकन, विभिन्न विषयगत प्रतिवेदन, पुस्तिका र जर्नल प्रकाशन, प्रेस नोट र प्रेस विज्ञप्ति जारी हुँदै आएको छ ।

विगतका वर्षमा भै यस वर्ष पनि आयोगले मानव अधिकार संस्कृति विकासको लागि राष्ट्रिय र अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा सरोकारवालाहरूसँग सहकार्य र समन्वयमा कार्य गर्दै आएको छ । राष्ट्रपतिको कार्यालय, नेपाल सरकार, व्यवस्थापिका संसद, अन्य विषयगत संवैधानिक निकाय, राजनीतिकदल, नागरिक समाज, राष्ट्रिय र अन्तर्राष्ट्रिय गैसस एवम् मानवअधिकार सम्बन्धी राष्ट्रिय संस्था र दातृ निकायहरूसँग सहकार्य, समन्वय र छलफल निरन्तर भइरहेको छ ।

नेपाल मानव अधिकारसँग सम्बन्धित विभिन्न अन्तर्राष्ट्रिय महासन्धिको पक्ष राष्ट्र पनि हो । संविधान तथा कानूनमा मानव अधिकारका विषयलाई प्राथमिकतामा राखिएको छ । अहिले मुलुकका सङ्घीय संरचना अनुरूप तीन तहमा सरकार निर्माण भई संविधान कार्यान्वयन पक्ष अभ्यासरत रहिआएको छ । मौलिक हकसम्बन्धी कानूनहरू निर्माण भइसकेको अवस्था छ । मानव अधिकार सम्बन्धी पाँचौँ कार्ययोजना निर्माण भई कार्यान्वयन हुँदै आएको छ । मानव अधिकार सम्बन्धी विषयगत संवैधानिक आयोगको स्थापना भई सबै पदाधिकारीहरूको नियुक्ति भई मानव अधिकारको संरक्षण र सम्बर्धन गर्ने सवालमा समन्वय र सहकार्य हुँदै आएको विषयलाई सकारात्मक रूपमा लिनुपर्दछ ।

सम्माननीयज्यू,

यी सकारात्मक प्रयत्नका बावजूद पनि मानव अधिकारको संरक्षणमा प्रशस्त चुनौतीहरू देखिएका छन् । अहिले पनि मानव अधिकारको समग्र अवस्था सन्तोषजनक छैन । संविधानतः गठन गरिएका विषयगत आयोग र राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग बीचको क्षेत्राधिकारका बारेमा अन्यौल रहिआएको छ । विस्तृत शान्ति सम्झौता मार्फत शुरू भएको शान्ति-प्रक्रियाले १५ वर्ष पार गरिसक्दा पनि द्वन्द्वपीडितहरूले अभै न्याय पाउन नसक्नु दुखद् पक्ष हो ।

बाल विवाह, महिला हिंसा, मानव बेचबिखन जस्ता समस्याहरूको विद्यमानता,, पीडितहरूको न्यायमा पहुँच, सरल, सहज र सुरक्षित हुन नसक्नु, समाजमा जातीय भेदभावको विद्यमानता, स्वास्थ्य सेवामा सबैको पहुँच नहुनुबाट संविधान प्रदत्त हक अभै सहज रूपमा नागरिकले उपभोग गर्न नसकेको आभास हुन्छ । आप्रवासी कामदारहरूमाथि श्रम शोषण, यौन शोषण, नेपालमै हुने ठगी जस्ता कार्यहरूले उनीहरूको मानव अधिकारको अवस्था सहज भन्न सकिने देखिँदैन । सीमान्तकृत समुदाय, आदिवासी जनजाति, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, दलित, महिला, जेष्ठ नागरिक, लैङ्गिक अल्प संख्यक लगायतको विषयमा राज्यले विशेष ध्यान दिन सकेको छैन । फलतः यी वर्ग एवम् समुदायका अधिकारहरू संरक्षित हुन सकेका छैनन् । त्यसैगरी दैविक प्रकोप, बाढी र भूकम्पबाट प्रभावितहरूको मानव अधिकार अवस्थामा र सबैको लागि कोरोना विरुद्धको खोपमा पहुँच बृद्धि गर्ने तर्फ विशेष ध्यान दिनुपर्ने आवश्यकता छ ।

यस आर्थिक वर्षमा आयोगले गरेको मानव अधिकारको संरक्षण र सम्बर्द्धनात्मक लगायतका कार्यहरूबाट विभिन्न उपलब्धिहरू हासिल गरेको छ । यस आ.व.मा आयोगमा जम्मा १८६ ओटा उजुरीहरू दर्ता भएका छन् । पुराना र नयाँ गरी २६१ ओटा उजुरीउपर अनुसन्धान सम्पन्न भएका छन् । मानव अधिकारको अवस्था एवम् विविध विषयमा २१२ अनुगमन सम्पन्न भएका छन् । अनुसन्धान गरिएका उजुरीमाथि जम्मा १८८ निर्णय भएका छन् । आयोगबाट “सबैको लागि घर-घरमा मानव अधिकारः शान्ति र विकासको आधार” भन्ने आह्वानलाई साकार पार्न मानव अधिकार प्रवर्द्धन कार्यलाई विशेष प्राथमिकतामा राखी संवर्द्धनसम्बन्धी जम्मा १३८ कार्यक्रम भएका छन् यस अविधिमा आयोगबाट २४ प्रकाशन,

४८ प्रेस विज्ञप्ति र २० ओटा प्रेस नोट जारी भएका छन् । यसको साथै कानून निर्माणमा सरकार एवम् सरोकारवाला निकायहरूलाई सहयोग पुर्याउन मानव अधिकारको दृष्टिकोणबाट विभिन्न विधेयकमा छलफल तथा सुभाष दिने कार्य यस अवधिमा आयोगले गरेका प्रमुख कार्य हुन् ।

उल्लेखित उपलब्धिका बावजुद पनि धेरै चुनौतीहरू रहेका छन् । दण्डहीनताको अवस्था अहिले पनि विद्यमान छ । आयोगका सिफारिस पूणतः कार्यान्वयन नहुनु, सरकारबाट अपेक्षित सहयोग प्राप्त नहुनु, कानुनी अपर्याप्तता आदि चुनौती यथावत छ । भूकम्पबाट क्षतिग्रस्त आयोगको केन्द्रीय कार्यालयको भवन आज सम्म पनि बन्न सकेको छैन । यी चुनौतीलाई सम्बोधन गर्न आयोगले सरकार एवम् सरोकारवालाहरूलाई घच्च्याइरहेको छ । यी उपलब्धि र चुनौतीका बीच आयोग सविधान, ऐन र रणनीतिक योजनामा केन्द्रित भई विगतबाट अनुभव हासिल गर्दै आफ्ना काम कारवाहीहरूलाई समयानुकूल अगाडि बढाइरहेको अवस्था छ ।

सम्माननीयज्यू,

अन्त्यमा, सम्माननीय राष्ट्रपतिज्यू र राष्ट्रपतिको कार्यालयबाट विगतदेखि नै आयोगलाई प्राप्त सदभाव, सहयोग र समर्थन प्रति आयोगको तर्फबाट सम्माननीयज्यू समक्ष आभार व्यक्त गर्दछु । आगामी दिनहरूमा पनि यस किसिमको विशेष सहयोग सम्माननीय राष्ट्रपतिज्यूबाट प्राप्त हुने विश्वास सहित आफ्नो भनाई अन्त्य गर्दछु ।

२३ मङ्सिर, २०७८

तप बहादुर मगर
अध्यक्ष